

Návrhy na spresnenie teologickej terminológie v slovenčine Štvrtý diel

Jozef Krupa

Na jeseň roku 2022 som v časopise *Studia Theologica* publikoval tretiu časť môjho projektu *Návrhy na spresnenie teologickej terminológie v slovenčine*.¹ Táto štúdia je jeho pokračovaním.

V slovenskej kristologickej literatúre sa objavujú formulácie, aké nechádzame v týchto vetách:

a) „Zlato vzdáva úctu [...] majestátu Ježiša, kadidlo vyjadruje úctu jeho božstvu a myrha jeho posvätenej ľudskosti, ktorá mala zakúsiť smrť a pochovanie.“²

b) „[...] nasledujúc teda svätých Otcov, [...] učíme, že [...] Kristus, [...] je [...] dokonalý v ľudskosti, je [...] pravý človek [...], je [...] jednej podstaty s nami podľa svojej ľudskosti, [...]“³

c) „[...] tento verš⁴ zdôrazňuje najprv Ježišovu ľudskosť a nie jeho božstvo, [...]“⁵

d) „[...] pokrivenie dobra, ku ktorému smeruje moja [ľudská] prirodzenosť, moja ľudskosť [...]“⁶

¹ Porov. Jozef KRUPA, *Návrhy na spresnenie teologickej terminológie v slovenčine. Tretia časť* bola publikovaná v časopise *Studia Theologica* 24, č. 3 (2022): 81–103, DOI: 10.5507/sth.2022.033.

² „Apoštolský list Admirabile Signum Svätého Otca Františka o význame a dôležitosti betlehenských jaslí,“ 9, <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/apostolsky-list-admirabile-signum> [zverejnené 1. 12. 2019, cit. 6. 12. 2022].

³ Josef NEUNER – Heinrich Roos, *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch jej Magistéria*, Dobrá kniha 1995, 178.

⁴ Hebr 2,9.

⁵ Blažej ŠTRBA, „Mesiáš bol človek Ježiš,“ *Katolícke noviny* 136, č. 47 (2021): 14.

⁶ RÁDIO LUMEN, „Ideologická mentalita sa šíri aj na Slovensku,“ <http://www.lumen.sk/archiv-play/155808>, 43,35 min. [zverejnené 24. 10. 2022, cit. 2. 12. 2022].

1. VÝZNAM SLOVA „ĽUDSKOSŤ“

Slovo „ľudskosť“ v slovenčine znamená „vlastnosť toho, kto je ľudský, kto si ctí dôstojnosť človeka; postoj založený na láske a úcte k človeku, humanita, humánnosť“.⁷ Iná charakteristika výrazu „ľudský“, v ktorom sa na treťom mieste uvádza aj podstatné meno „ľudskosť“, je: „príd. 1. súvisiaci s človekom, s ľuďmi; spoločný ľuďom: [...] 2. vyznačujúci sa citom pre ľudí, humánny“.⁸ Prvý význam tohto slova v druhej charakteristike *vyznačujúci sa prirodzenosťou, človečenský* je blízky výrazom „ľudská prirodzenosť“ a „človečenstvo“, ktoré sú pre kristologickú terminológiu kľúčové.

2. SPRÁVNE VÝRAZY V KRISTOLÓGII NAMIESTO SLOVA „ĽUDSKOSŤ“

Výraz „ľudskosť“ nie je viackrát presne preložený z hľadiska súčasnej kristologickej terminológie v slovenskom jazyku, ako ukazujú nasledujúce riadky.

2.1 Apoštolský list Admirabile Signum

Už zo samého kontextu slov, že myrha vyjadruje úctu „jeho [Ježišovej] posvätenej“⁹ ľudskosti,¹⁰ vyplýva, že tu nejde o Ježišovu „ľudskosť“ v zmysle dobrých vlastností alebo schopnosti empatie, ako bolo uvedené vyššie, čo je význam tohto slova v slovenčine,¹¹ ale ide o jeho „ľudskú

⁷ SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA SAV, *Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L*, Druhý zväzok, Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011, s. 1031; porov. Patrik MATURKANIČ et al., „Well-Being in the Context of COVID-19 and Quality of Life in Czechia,“ *International Journal of Environmental Research and Public Health* 19, č. 12 (2022): 7164.

⁸ JÁN DORULA – JÁN KAČALA – MARTA MARSINOVÁ et al., *Krátky slovník slovenského jazyka*, Piate, doplnené a upravené vydanie, Martin: Matica Slovenská, 2020, s. 312.

⁹ Latinskému výrazu „sanctam“, „Apoštolský list Admirabile Signum Svätého Otca Františka o význame a dôležitosti betlehenských jaslí,“ 9, lepšie zodpovedá preklad „svätej“ [ľudskej prirodzenosti] namiesto výrazu „posvätenej“.

¹⁰ Tamtiež.

¹¹ SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA SAV, *Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L*, s. 1031.

prirodzenosť“, o jeho „človečenstvo“, o to, že bol skutočným človekom. Zároveň ide o vyjadrenie jeho ďalšej vlastnosti popri jeho božstve,¹² tesne predtým spomínanému. Okrem toho si mudrci z Východu neprišli uctiť Ježišovu „ľudskosť“ v zmysle dobrých vlastností alebo schopnosti empatie, ale jeho „ľudskú prirodzenosť“, prijatú do druhej božskej osoby pri inkarnácii. Z tohto dôvodu mu priniesli materiálne dary. Na uctievanie jeho ľudskosti v zmysle dobrých vlastností alebo schopnosti empatie nebolo treba konať ďalekú cestu do Betlehema, priniesť mu vzácne dary a najmä klaňať sa mu, ale pri uctení božskej osoby, ktorej súčasťou bola po vtelení aj jeho ľudská prirodzenosť, to bolo opodstatnené.

V latinskom originále sú slová:

„[...] murra eius sanctam humanam condicionem“,¹³ ktoré nepoukazujú na význam „ľudskosť“, ale „ľudský stav“, „ľudská prirodzenosť“ alebo „človečenstvo“.

Potvrdzujú to i texty v iných svetových jazykoch.

Nemecký: „[...] mit der Myrrhe sein heiliges Menschsein.“¹⁴

Výraz „Menschsein“¹⁵ neznamena „ľudskosť“, ale doslova „bytie človekom“, kristologicky formulované: „ľudská prirodzenosť“ alebo „človečenstvo“. Aj predchádzajúce adjektívum „heiliges“¹⁶ podčiarkuje, že nejde o „ľudskosť“, ktorá nemusí byť nutne „svätá“, lebo aj bez toho by bola „ľudskosťou“, keďže ide o prirodzenú vlastnosť človeka, ktorý je nedokonalý, ale o Kristovu „ľudskú prirodzenosť“ alebo „človečenstvo“, ktoré je pre hypostatickú úniu nutne aj „sväté“ a iné ani nemôže byť.¹⁷

¹² Porov. „Apoštolský list Admirabile Signum Svätého Otca Františka o význame a dôležitosti betlehenských jaslí,“ 9.

¹³ „Francisci Pp. Summi Pontificis Epistula apostolica Admirabile Signum de praesaepis significatione et bono,“ 9, https://www.vatican.va/content/francesco/la/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20191201_admirabile-signum.html [zverejnené 1. 12. 2019, cit. 2. 12. 2022].

¹⁴ „Apostolisches Schreiben Admirabile Signum des Heiligen Vaters Papst Franziskus über die Bedeutung und den Wert der Weihnachtskrippe,“ 9, https://www.vatican.va/content/francesco/de/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20191201_admirabile-signum.html [zverejnené 1. 12. 2019, cit. 2. 12. 2022].

¹⁵ Tamtiež.

¹⁶ Tamtiež.

¹⁷ Porov. Lk 1,35; Jn 8,46; 2Kor 5,21; 1Pt 1,19; 2,22; Hebr 4,15; *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 612.

Taliansky: „[...] sua divinità; la mirra la sua santa umanità.“¹⁸

V tomto texte nesvedčí v prospech mojej argumentácie natoľko slovo „umanità“,¹⁹ ako skôr prídavné meno „santa“²⁰ a ešte predtým podstatné meno „divinità“²¹ ako vyjadrenie jednej zložky Kristovej osoby – jeho božstva, kým „umanità“ vyjadruje druhú zložku Ježišovej osoby – jeho človečenstvo.

Anglický: „[...] his divinity, myrrh his sacred humanity.“²²

Podobne ako v talianskom texte, aj v anglickom nesvedčí v prospech mojej argumentácie natoľko slovo „humanity“,²³ ako skôr prídavné meno „sacred“²⁴ a ešte predtým podstatné meno „divinity“²⁵ ako vyjadrenie jednej zložky Ježišovej osoby – jeho božstva, kým „humanity“ vyjadruje druhú zložku Kristovej osoby – jeho ľudskú prirodzenosť.

Poľský: „[...] mirra, jego świętemu człowieczeństwu.“²⁶

Tento text slovanského jazyka najzreteľnejšie spomedzi doteraz uvedených ukazuje na správny výraz v tomto bode dokumentu, že to nie je slovo „ľudskosť“, ale „ľudská prirodzenosť“ alebo veľmi podobné slovo

¹⁸ „Lettera apostolica Admirabile Signum del Santo Padre Francesco sul significato e il valore del presepe,“ 9, https://www.vatican.va/content/francesco/it/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20191201_admirabile-signum.html [zverejnené 1. 12. 2019, cit. 2. 12. 2022].

¹⁹ Tamtiež.

²⁰ Svätá; tamtiež.

²¹ Božstvo; tamtiež.

²² „Apostolic letter Admirabile Signum of the Holy Father Francis on the meaning and importance of the nativity scene,“ 9, https://www.vatican.va/content/francesco/en/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20191201_admirabile-signum.html [zverejnené 1. 12. 2019, cit. 2. 12. 2022].

²³ Tamtiež.

²⁴ Sväté; tamtiež.

²⁵ Božstvo; tamtiež.

²⁶ „List apostolski Admirabile Signum Ojca Świętego Franciszka o znaczeniu i wartości żłóbka,“ 9, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20191201_admirabile-signum.html [zverejnené 1. 12. 2019, cit. 2. 12. 2022].

poľskému termínu „človečenstvo“. Okrem toho „ľudskosť“ sa po poľsky povie: „ludzkość“, resp. „dobroć“.

Svedčí o tom slovenský text *Katechizmu Katolíckej cirkvi*:

„Boží Syn prijal ľudskú prirodzenosť, [...]. Cirkev ospevuje tajomstvo vtelenia v hymnuse,²⁷ ktorý uvádza sv. Pavol: „[...] Kristus Ježiš [...], hoci má božskú prirodzenosť, [...] vzal si prirodzenosť sluhu, [...]“ (Flp 2,5–7).“²⁸

Používa slovné spojenie „ľudskú prirodzenosť“.²⁹ V závere tohto bodu obsahuje úryvok z kristologického hymnusu sv. Pavla z Listu Filipanom, kde je v slovenčine uvedený termín: „prirodzenosť“ vzhľadom na božstvo Ježiša Krista a tiež vzhľadom na sluhu, čiže na jeho *človečenstvo*.³⁰

²⁷ Porov. SLOVENSKÝ ROZHLAS, „Slovenčina na slovíčko so Sibylou Mislovičovou,“ <https://slovensko.rtvs.sk/relacie/slovencina-na-slovicko> [zverejnené 6. 8. 2020, cit. 2. 12. 2022].

²⁸ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 461.

²⁹ Porov. JÁN PAVOL II., Encyklika *Dominum et Vivificantem*, 50; Gerhard Ludwig Müller, „Encyklika Veritatis splendor po 25 rokoch. Obsah, poslanstvo, výzvy. Úvahy nad encyklikou Veritatis splendor,“ <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/zborniky-z-konferencii/c/aktualne-otazky-ludskej-mravnosti#Obsah> [zverejnené 6. 8. 2018, cit. 2. 12. 2022]; Anton ADAM, „Eucharistia – sviatosť jednoty a lásky,“ *Duchovný pastier* 80, č. 6 (1999): 248; Anton ADAM, „Tajomstvo Panny Márie v náuke Wincenta Granata,“ *Duchovný pastier* 81, č. 7 (2000): 316–317; Anton ADAM, „Spoločensko-sociálne otázky náuky Katolíckej cirkvi v dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu a pápežov tohto koncilu – druhá časť,“ *Duchovný pastier* 95, č. 3 (2014): 113; Miroslav KURIC, „K pojmu ľudskej prirodzenosti,“ *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis* 7, č. 1 (2010): 33; Oľga GAVENDOVÁ, „Integrálny rozvoj človeka v encyklike Caritas in veritate – niekoľko filozofických východísk,“ *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis* 7, č. 1 (2010): 57; Peter VOLEK, „Nebezpečenstvo relativizmu pri posudzovaní človeka a jeho dôsledky na ospravedlňovanie potratov a eutanázie,“ *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis* 8, č. 2 (2001): 162.

³⁰ Porov. JÁN PAVOL II., Encyklika *Dominum et Vivificantem*, 52; Anton ADAM, „Ježišov hnev – emócia pravého človečenstva,“ *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis* 16, č. 2 (2019): 4, 10; Anton ADAM, „Matka nášho Pána – plná milosti – bez hriechu počatá,“ *Duchovný pastier* 100, č. 10 (2019): 446; Anton ADAM, „Kristovo prostredníctvo a Najsvätejšia Trojica,“ *Duchovný pastier* 82, č. 6 (2001): 254; Anton ADAM, „Mariológia – súčasť teológie v kontexte dokumentu Medzinárodnej pápežskej mariánskej akadémie ‚Matka Pána‘,“ in *Aktuálne témy súčasnej mariológie*, Ružomberok: Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2010, s. 9; Pavel MIKLUŠČÁK, *Kristológia II. Študijná pomôcka pre poslucháčov Univerzity Komenského Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty*, Spišská Kapitula-Spišské Podhradie: Teologický inštitút, 1996, s. 26–27, 29–30, 37–39. V tomto texte sa v latinčine nachádzajú slovné spojenia „forma Dei“ a „formam servi“; *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 461, ktoré nepoužívajú rovnaký výraz ako slovenský preklad. Podobne je to v nemčine

Evidentne to dokumentujú aj inojazyčné texty.
Latinský originál znie:

„Ecclesia [...] ‚Incarnationem‘ appellat factum assumptionis naturae humanae a Filio Dei.“³¹ Slovné spojenie „naturae humanae“ znamená „ľudskej prirodzenosti“.

Nemecký text: „Nennt die Kirche das Geschehnis, daß der Sohn Gottes eine menschliche Natur annahm.“³²

Podobne „menschliche Natur“ znamená „ľudskú prirodzenosť“.

Talianky: „La Chiesa chiama ‚Incarnazione‘ il fatto che il Figlio di Dio abbia assunto una natura umana.“³³

Taktiež tu „natura umana“ znamená „ľudskú prirodzenosť“.

Anglický: „The Church calls ‚Incarnation‘ the fact that the Son of God assumed a human nature.“³⁴

Aj v tomto prípade „human nature“ značí „ľudskú prirodzenosť“.

Pojem „ľudská prirodzenosť“ obsahuje prvý variant tretej formuly úkonu kajúcnosti v Cezročnom období: „Ježišu, ty si prijal ľudskú prirodzenosť, aby si nás spasil: [...]“³⁵

Slovné spojenie „ľudská prirodzenosť“ sa viackrát nachádza v *Druhých čítaniach Posvätného čítania v Liturgii hodín*:

a) „Práve o to išlo, že si Slovo vzalo našu ľudskú prirodzenosť, [...]“

pri formuláciách „Er war Gott gleich“ a „wurde wie ein Sklave“, *Katechismus der katholischen Kirche*, 461 a v angličtine „He was in the form of God“ a „taking the form of a servant“, *Catechism of the Catholic Church*, 461. V taliančine je prvé slovné spojenie: „natura divina“ podobné slovenskému výrazu, druhé „assumendo la condizione di servo“ už nie; *Catechismo della Chiesa cattolica*, 461.

³¹ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 461.

³² *Katechismus der katholischen Kirche*, 461.

³³ *Catechismo della Chiesa cattolica*, 461.

³⁴ *Catechism of the Catholic Church*, 461.

³⁵ KONGREGÁCIA PRE BOŽÍ KULT A DISCIPLÍNU SVIATOSTÍ, *Rímsky misál*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha – Vojtech spol. s r. o., 2021, s. 1635; *Výňatok z Rímskeho misála podľa tretieho typického vydania*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2021, s. 14.

„Z Márie [...] vzišiel človek s pravou ľudskou prirodzenosťou, [...]“³⁶

Latinsky text: „Humánium [...] natúra erat, quod ex María pródiit, [...]“³⁷
pomáha pochopiť správny význam analyzovaného termínu.

b) Vo vete sv. Augustína:

„[...] usilujme sa nielen mať dobré svedomie, ale – do akej miery to dovoľuje [...] bdelosť krehkej ľudskej prirodzenosti [...]“³⁸

Latinský originál uvádza formuláciu: „[...] quantum vigilántia fragilitátis humánae [...]“³⁹ po slovensky „bdelosť ľudskej krehkosti“. Hoci v tomto prípade nie je slovenský preklad doslovne presný, obsahovo je výstižný.

c) V texte modlitby sv. Kataríny Sienskej k prvej božskej osobe:

„Ty [...] si nám daroval slovo svojho [...] Syna. On [...] niesol [...] naše [...] nepravosti z poslušnosti, ktorú si mu ty, večný Otče, uložil, keď si rozhodol, že si vezme našu ľudskú prirodzenosť.“⁴⁰

V latinskej pôvodine:

„Tu [...] donásti nobis verbum [...] Filii tui, qui [...] portávit [...] iniquitátes nostras ex oboediéntia quam tu Pater aetérnus iniunxísti ei, cum humanitátem nostram ipsum assúmere decrevísti“⁴¹

³⁶ ATANÁZ, „Listy (Epist. ad Epictetum 5 – 9),“ in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu I.*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1986, s. 368–369.

³⁷ ATHANASIUS, „Epístolae (Epist. ad Epictetum 5 – 9),“ in *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum I.*, Octava impressio, Typis Polyglottis Vaticanis, 1975, s. 392.

³⁸ AUGUSTÍN, „Reči (Serm. 47, 12 – 14, De ovibus),“ in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu III*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1990, s. 419.

³⁹ AUGUSTINUS, „Ex Sermonibus (Serm. 47, 12 – 14, De ovibus),“ in *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum III*, Octava impressio, Typis Polyglottis Vaticanis, 1975, s. 343.

⁴⁰ „Z Dialógu svätej panny Kataríny Sienskej o Božej prozreteľnosti (4, 13: ed. latina, Ingolstadii 1583, ff. 19v – 20),“ in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu IV*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1992, s. 49.

⁴¹ „Ex Dialógo sanctae Catharinae Senensis virginis De divína Providéntia (4, 13: ed. latina, Ingolstadii 1583, ff. 19v – 20),“ in *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum IV*, Octava impressio, Typis Polyglottis Vaticanis, 1975, s. 62.

je termín „humanitátem“, ktorý z teologického hľadiska nevyjadruje realitu inkarnácie tak presne ako slovenský preklad slovami „ľudskú prirodzenosť“, ktorý je takisto presne formulovaný vo vyššie citovanej latinskej verzii *Cathechismu Catholicae Ecclesiae* v bode 461. Výrazom „humanitátem“ sa v jej texte nemyslí „ľudská povaha, ľudskosť alebo ľudstvo“, ako sa v slovníku uvádza v prvom význame tohto slova,⁴² ale „ľudská prirodzenosť“.

d) V traktáte biskupa Teodoreta Cyrénskeho:

„Božie Slovo, keď videlo, ako ľudstvo blúdi, vzalo prirodzenosť sluhu a spojilo sa s ňou, prostredníctvom nej obrátilo k sebe celú ľudskú prirodzenosť [...].

Preto si náš Záchranca vzal našu prirodzenosť, [...].

„Ako si on vzal vašu prirodzenosť, s ktorou sa spojilo a bývalo v nej božstvo, [...]“⁴³

Latinský text znie:

„[...] Deus Verbum cum genus hóminum errabúndum vidísset, servi forma assúmp̄ta eáque sibi copuláta, ad se per illam convértit univérsam hóminum natúram [...].

Proptérea Servátor noster natúram nostram assúmpsit: [...].

„Nam quemádmódum, inquit, sumpta ex vobis natúra, deitátis inhabitatióne atque adunatióne, [...]“⁴⁴

V úvode tohto citátu sa nachádza slovo „ľudstvo“. Na tomto mieste máme možnosť uvedomiť si jeho skutočný význam: všetci ľudia. Je aktuálne upozorniť na to preto, lebo aj tento výraz sa niekedy používa ako

⁴² Július ŠPAŇÁR – Jozef HRABOVSKÝ, *Latinsko-slovenský a slovensko-latinský slovník*, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969, s. 292.

⁴³ TEODORET CYRÉNSKY, „Traktát O Pánovom vtelení (N. 28),“ in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu IV.*, Posvätné čítanie, Druhé čítanie, s. 57–58.

⁴⁴ TEODORETUS CYRENSIS, „Tractátus De incarnatióne Dómini (N. 28),“ in *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum IV.*, Ad Officium lectionis, Lectio altera, s. 67–68.

alternatíva slovného spojenia „ľudská prirodzenosť“, ako bude o tom zmienka v tejto štúdii neskôr. Na preklad slovom „ľudstvo“ môže zvädzať aj slovo „božstvo“ v závere citátu, ktoré je však v tejto súvislosti v poriadku.

V tomto texte je termín „prirodzenosť sluhu“, ktorú si vzalo a s ňou sa spojilo Božie Slovo, ktorá je nástrojom na pritiahnutie „ľudskej prirodzenosti“ k Bohu. Ďalej sa slovami: „[...] náš Záchranca [si] vzal našu prirodzenosť, [...]“, čiže „ľudskú“ a „Ako si on vzal vašu prirodzenosť, s ktorou sa spojilo a bývalo v nej božstvo, [...]“, čiže opäť „ľudskú“, poukazuje, aký má byť správny preklad latinského „humanam condicionem“ v dokumente pápeža Františka, ktorý analyzujem, a tiež na začiatku štúdie v citovaných vetách v ďalších teologických textoch s identickým prekladom.

e) V homílií sv. Jána Zlatoústeho:

„[...] celá ľudská prirodzenosť je [...].“⁴⁵

Latinský text:

„[...] hóminum natúram [...]“⁴⁶ doslovne znamená „prirodzenosť ľudí“, slovami: „ľudská prirodzenosť“ je však obsahovo správne preložený do slovenčiny.

f) v reči sv. Leva Veľkého:

„[...] že sa premení ľudská prirodzenosť, [...].“⁴⁷

Latinský text: „[...] humána natúra, [...]“⁴⁸ je presne preložený do slovenčiny.

⁴⁵ JÁN ZLATOÚSTÝ, „Homília na Evanjelium podľa Matúša (Hom. 15, 6. 7),“ in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu IV.*, Posvätné čítanie, Druhé čítanie, s. 79.

⁴⁶ JOANNES CHRYSOSTOMUS, „Homília in Matthaëum (Hom. 15, 6. 7),“ in *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum IV.*, Ad Officium lectionis, Lectio altera, s. 82.

⁴⁷ LEV VEĽKÝ, „Reč O blahoslavenstvách (Sermo 95, 6 – 8),“ in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu IV.*, Posvätné čítanie, Druhé čítanie, s. 184.

⁴⁸ LEO MAGNUS, „Sermo 95, 6 – 8,“ in *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum IV.*, Ad Officium lectionis, Lectio altera, s. 157.

g) V reči sv. Atanáza:

„Boh, Slovo [...] Otca neopustilo ľudskú prirodzenosť, [...]“⁴⁹

Latinský text:

„[...] hóminum natúram, [...]“⁵⁰ doslova znamená „prirodzenosť ľudí“; slovami: „ľudskú prirodzenosť“ je však obsahovo správne preložený do slovenčiny.

2.2 Chalcedónsky koncil

Druhý v úvode štúdie predložený text s výrazom „ľudskosť“ v latinskom texte *Vyznania viery Chalcedónskeho koncilu*⁵¹ znie:

„Sequentes [...] sanctos Patres [...] confiteri [...] Dominum [...] Iesum Christum [...] docemus, [...] eundem perfectum in humanitate, Deum vere et hominem vere, [...] consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, [...], in novissimis [...] diebus eundem [...] secundum humanitatem: [...]“⁵²

Nachádza sa v ňom výraz „humanitas“, ktorým sa tu nemyslí „ľudská povaha, ľudskosť alebo ľudstvo“, ako sa v slovníku uvádza v prvom význame tohto slova,⁵³ ale „ľudská prirodzenosť“. V nasledujúcej časti

⁴⁹ ATANÁZ, „Reči (Oratio de incarnatione Verbi, 10),“ in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu IV.*, s. 212; porov. „Z Reči svätého biskupa Gregora Nazianského (Or. 7, in laudem Caesarii fratris, 23–24: PG 35, 786–787),“ in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu IV.*, s. 462; „Z traktátu svätého biskupa Ambróza O dobre smrti (Cap. 3, 9; 4, 15: CSEL 32, 710. 716–717),“ in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu IV.*, s. 467; *Liturgia hodín, Posvätné čítanie, Druhé čítanie, Sobota*, 31. týždeň, <https://breviar.kbs.sk/default.htm> [zverejnené 1. 12. 2019, cit. 2. 12. 2022]; „Z Komentára svätého biskupa Gregora Nyssenského na Pieseň piesní (Cap. 2: PG 44, 802),“ in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu IV.*, s. 524.

⁵⁰ ATHANASII, „Oratio de incarnatione Verbi, 10,“ in *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum IV.*, Ad Officium lectionis, Lectio altera, s. 176.

⁵¹ Porov. Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN [Hrsg.], *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum. Kompendium der Glaubensbekenntnisse und kirchlichen Lehrentscheidungen, Lateinisch – Deutsch*, 37. Auflage, Freiburg im Breisgau – Basel – Rom – Wien: Herder, 1991, s. 141.

⁵² Henricus DENZINGER – Adolfus SCHÖNMEYER, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, 301. Editio 33, Barcinone – Friburgi Brisgoviae – Romae – Neo-Eboraci: Herder, 1965, s. 108.

⁵³ ŠPAŇÁR – HRABOVSKÝ, *Latinsko-slovenský a slovensko-latinský slovník*, s. 292.

citovaného *Vyznania viery Chalcedónskeho koncilu* je v gréckom origináli formulácia: „[...] ἐν δύο φύσεσιν [...]“.⁵⁴ Paralelný text v nemčine ju prekladá: „[...] in zwei Naturen [...]“.⁵⁵ V latinčine je uvedený výraz: „[...] in duabus naturis [...]“,⁵⁶ čiže po slovensky „v dvoch prirodzenostiach“.

Aj v ďalšej časti v bode 302 sa dvakrát vyskytuje výraz „prirodzenosť“ v gréckej aj nemeckej forme: „φύσεων“ a „φύσεως“ a „Naturen“⁵⁷ a tiež aj v latinskej podobe: „naturarum“ a „naturae“.⁵⁸

V niektorých tu citovaných spisoch cirkevných otcov sa vyskytuje v súčasnej oficiálnej terminológii Katolíckej cirkvi v kristológii používané slovné spojenie „humána náтура“, „ľudská prirodzenosť“, ktoré je aj v latinskom vydaní *Katechizmu Katolíckej cirkvi*.⁵⁹

V nemeckej mutácii textu sa píše:

„In der Nachfolge der heiligen Väter [...] lehren wir [...] Jesus Christus [...] zu bekennen; [...] derselbe ist vollkommen in der Menschheit; derselbe ist [...] der Menschheit nach uns wesensgleich, [...] derselbe wurde [...] andererseits der Menschheit nach [...]“.⁶⁰

Slovo „Menschheit“ je prekladom latinského slova „humanitas“. Znamená „1. ľudstvo, človečenstvo, ľudský rod [...] 2. [...] dav, množstvo, masa ľudí“.⁶¹

V prvom význame slova „Menschheit“ je v slovenskom preklade aj výraz „človečenstvo“. Na tomto mieste sa však nechápe v zmysle správ-

⁵⁴ DENZINGER – HÜNERMANN [Hrsg.], *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum. Kompendium der Glaubensbekenntnisse und kirchlichen Lehrentscheidungen, Lateinisch – Deutsch*, 302, s. 142 a 143, poznámka č. 1.

⁵⁵ Tamtiež.

⁵⁶ DENZINGER – SCHÖNMETZER, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, 302, s. 108.

⁵⁷ DENZINGER – HÜNERMANN [Hrsg.], *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum. Kompendium der Glaubensbekenntnisse und kirchlichen Lehrentscheidungen, Lateinisch – Deutsch*, 302, s. 143.

⁵⁸ DENZINGER – SCHÖNMETZER, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, 302, s. 108.

⁵⁹ Porov. *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 461.

⁶⁰ DENZINGER – HÜNERMANN [Hrsg.], *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum. Kompendium der Glaubensbekenntnisse und kirchlichen Lehrentscheidungen, Lateinisch – Deutsch*, 301, s. 142.

⁶¹ Mária ČIERNA – Ernest GÉZE – Marta JURÍKOVÁ – Elígius MENKE, *Nemecko-slovenský slovník*, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986, s. 457.

nej katolíckej terminológii v kristológii ako alternatíva k slovnému spojeniu „ľudská prirodzenosť“, ale ako synonymum slova „ľudstvo“.

Nemecký text *Katechizmu Katolíckej cirkvi* už obsahuje výraz: „menschliche Natur“,⁶² čiže „ľudská prirodzenosť“.

Spomenuté dôvody ukazujú, že slovo „ľudskosť“ je v kristologickom kontexte nesprávne použité aj v treťom⁶³ a vo štvrtom texte, uvedených v úvode štúdie. Pri štvrtom texte treba však dodať, že autor výroku používa najprv správny výraz „moja [ľudská] prirodzenosť“, a hneď za ním nepresný termín „moja ľudskosť“.⁶⁴ Nič na tom nemení skutočnosť, že hovorí o ľudskej prirodzenosti vo všeobecnosti, keďže k nej patrí aj Kristova ľudská prirodzenosť.

3. TEXTY S VÝRAZOM „ĽUDSTVO“

Niekedy sa v danom kontexte namiesto slova „ľudskosť“ používa výraz „ľudstvo“. V slovenských textoch sa dosť často vyskytuje mechanický preklad podobne znejúcich českých slov do slovenčiny, napr. „předať“ ako „predať“. Taký istý mechanický preklad sa aplikuje niekedy aj v prekladoch kristologických textov z češtiny do slovenčiny, napr. „lidství“ ako „ľudstvo“.

3.1 Význam slova „ľudstvo“

Výraz „ľudstvo“ v slovenčine znamená „1. všetci ľudia na Zemi, žijúci, zomretí jedinci ľudského pokolenia rozlišujúci sa podľa rás a etnických skupín, ľudská spoločnosť: [...] 2. [...] veľa ľudí zhromaždených na jednom mieste, dav, zástup“.⁶⁵ Iná charakteristika výrazu „ľudstvo“ je napr.: „1. súhrn ľudí, ľudské pokolenie, človečenstvo“.⁶⁶ Prvé dva významy sú výrazne odlišné od správneho dogmatického výrazu „ľudská

⁶² Porov. *Katechismus der katholischen Kirche*, 461.

⁶³ Porov. ŠTRBA, „Mesiáš bol človek Ježiš“.

⁶⁴ RÁDIO LUMEN, „Ideologická mentalita sa šíri aj na Slovensku,“ <http://www.lumen.sk/archiv-play/155808> [zverejnené 24. 10. 2022, cit. 2. 12. 2022].

⁶⁵ SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA SAV, *Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L*, s. 1031.

⁶⁶ DORUĽA – KAČALA – MARSINOVÁ et al., *Krátky slovník slovenského jazyka*, s. 312.

prirodzenosť“ a „človečenstvo“. Tretí význam ho obsahuje, aj keď ako rozšírenie, resp. synonymum prvých dvoch významov.

3.2 Správny preklad českého slova „lidství“ v kristológii do slovenčiny

V niektorých slovenských teologických textoch sa české slovo „lidství“ z kristologických textov dosť často mylne prekladá ako „ľudstvo“:

a) „Vtelenie Božieho Syna [...] neznamená pohltenie ľudstva, ale jeho [...] privedenie k cieľovému bodu zjednotenia s božstvom. Podobne ako božstvo a ľudstvo ostávajú zjednotené v jedinej osobe Božieho Syna a zároveň sa nezmiešavajú a nepohlcujú (DH 302) [...]“⁶⁷

Český originál znie:

„Vtělení [...] neznamená pohlcení lidství, nýbrž jeho [...] přivádění k cílovému bodu sjednocení s božstvím. Podobně jako božství a lidství zůstávají sjednoceny v jediné osobě Božího Syna a zároveň se nesměšují a nepohlcují (DH 302) [...]“⁶⁸

b) „Mariológia, ktorá predstavuje Máriu ako dokonalú realizáciu ľudskej bytosti (uskutočnila sa v Márii ako ‚novej žene‘, rovnako ako v Kristovom svätom ľudstve, [...]).“⁶⁹

Český originál znie:

„[...] ve svatém Kristově lidství [...]“⁷⁰

Výraz „ľudstvo“ je v oboch vetách nesprávne preložený. České slovo „lidstvo“ znamená v slovenčine „ľudstvo“ a termín „lidství“ sa v sú-

⁶⁷ Eubomír HLAD, *Perspektivy mariologie v postmoderne a v čase nové evangelizace*, Habilitačná práca, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, 2017, s. 167, poznámka číslo 718.

⁶⁸ Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Hermeneutika mystéria. Struktura myšlení v dogmatické teologii*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství – Prah: Krystal OP, 2010, s. 150.

⁶⁹ HLAD, *Perspektivy mariologie v postmoderne a v čase nové evangelizace*, s. 196.

⁷⁰ MEZINÁRODNÍ PAPEŽSKÁ MARIÁNSKÁ AKADEMIE, *Matka Páně. Památka – Přítomnost – Naděje*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, bod 18.

časnej kristologickej terminológii v slovenčine prekladá ako „ľudská prirodzenosť“ alebo „človečenstvo“.

Citované vety majú správne znieť takto:

a) „Vtelenie Božieho Syna [...] neznamená pohltenie ľudskej prirodzenosti [resp. človečenstva], ale jeho [...] privedenie k cieľovému bodu zjednotenia s božstvom. Podobne ako božstvo a ľudská prirodzenosť [resp. človečenstvo] ostávajú zjednotené v jedinej osobe Božieho Syna a zároveň sa nezmiešavajú a nepohlujú (DH 302⁷¹) [...]“.

b) „Mariológia, ktorá predstavuje Máriu ako dokonalú realizáciu ľudskej bytosti⁷² (uskutočnila sa v Márii ako ‚novej žene‘, rovnako ako v Kristovej svätej ľudskej prirodzenosti [resp. človečenstve], [...])“.

Taktiež v slovnom spojení: „zjednotenie božstva s ľudstvom“⁷³ má byť namiesto „s ľudstvom“ správne: „s ľudskou prirodzenosťou“ alebo „s človečenstvom“.

V treťom vydaní *Rímskeho misála v slovenčine sa vo vianočných prefáciách II a III* pri opise inkarnácie Krista nachádza výraz „prirodzenosť“:

a) „[...] ako viditeľný v našej prirodzenosti [...]“.⁷⁴

b) „[...] si tvoje Slovo vzalo našu krehkú prirodzenosť [...]“.⁷⁵

Nesprávny preklad môže do istej miery okrem neznalosti presného významu slova „lidství“ v češtine ovplyvňovať i existencia podobného slova v češtine: „lidstvo“, čo po slovensky znamená „ľudstvo“.

Výraz Ježišovo „ľudstvo“ použil v jednom rozhovore aj generálny biskup Evanjelickej cirkvi Augsburského vyznania na Slovensku I. Elko

⁷¹ Latinský originál bol už citovaný pri termíne „ľudskosť“.

⁷² Porov. Ľubomír HLAD, „Princíp spoluvykúpenia ako esencia fatimsky inšpirovanej mariológie Pavla M. Hnilicu: Historicko-teologická štúdia,“ *Studia Theologica* 23, č. 2 (2021): 125–150, DOI 10.5507/sth.2020.054.

⁷³ Juraj ŠVEC, *Okolnosti vyhlásenia dogmy o nepoškvrnenom počatí Panny Márie, jej prijatie a ovocie v Cirkvi*, Diplomová práca, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, 2020, s. 66, file:///c:/users/hp/desktop/j.švec.pdf [zverejnené 30. 6. 2020, cit. 21. 7. 2022].

⁷⁴ KONGREGÁCIA PRE BOŽÍ KULT A DISCIPLÍNU SVIATOSTÍ, *Rímsky misál*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha – Vojtech spol. s r. o., 2021, s. 560.

⁷⁵ Tamtiež.

vo vete: „[...] uznesenia ekumenických koncilov, ktoré hovorili o Ježišom ľudstve a božstve [...]“.⁷⁶ Tento príklad ukazuje na jeden z rozdielov v terminológii Katolíckej cirkvi a evanjelického cirkevného spoločenstva⁷⁷ v slovenskom jazyku.

Pojem „ľudstvo“ sa správne používa napr. v treťom variante tretej formuly úkonu kajúcnosti na nedele a všedné dni v Cezročnom období:

„Ty si pravda, ktorá osvecuje ľudstvo: Kriste, zmiluj sa“⁷⁸ alebo v tretej prosbe Spoločných modlitieb veriacich II.: „Modlime sa za celé ľudstvo, aby [...]“.⁷⁹

Význam jednotlivých termínov v českom jazyku, ktoré rozoberáme, vidno v úryvku z týchto teologických textov:

a) „[...] problémem je, že Gerken nevysvětluje, jak je třeba rozumět [...] zdokonalení stvoření, jež se realizuje v úkonu vtělení. Tato dokonalost se týká Ježíšova lidství,⁸⁰ [...] Jak ale může dojít [...] pravé dokonalosti člověk, v němž ještě nedošlo k obnově hříchem porušeného lidství,⁸¹ [...]“.⁸²

b) „[...] Hospodin při úkonu vtělení jakoby vtiskne svůj dokonalý Obraz – osobu Slova – do individuální lidské přirozenosti⁸³ Ježíše z Nazareta. Proto také všechna dokonalost [...] se v úkonu vtělení dotýká přímo pouze této individuální lidské

⁷⁶ TÝŽDEŇ KREŠŤANSKEJ KULTÚRY V ŽILINE, „Rešpektovať a prekračovať hranice. Rozhovor s generálnym biskupom Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku Ivanom Elkom,“ 16:40 min., <https://www.youtube.com/watch?v=ze5--KP9z9o> [zverejnené 6. 10. 2020, cit. 21. 12. 2022].

⁷⁷ POROV. CONGREGATION FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH, „Responses to Some Questions Regarding Certain Aspects of the Doctrine on the Church,“ fifth question, response, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20070629_responsa-quaestiones_en.html [zverejnené 29. 6. 2007, cit. 21. 12. 2022].

⁷⁸ KONGREGÁCIA PRE BOŽÍ KULT A DISCIPLÍNU SVIATOSTÍ, *Rímsky misál. Dodatok VI.* Trnava: Spolok svätého Vojtecha – Vojtech s. r.o., 2021, s. 1635; *Výňatok z Rímskeho misála podľa tretieho typického vydania*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha – Vojtech s. r.o., 2021, s. 14.

⁷⁹ *Spoločné modlitby veriacich II. Druhý zväzok. Cezročné obdobie*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2010, s. 120; porov. Róbert HORKA, „Vzkriesený Kristus a Kniha Kazateľ,“ *Duchovný pastier. Revue pre teológiu a duchovný život* 81, č. 4 (2000): 157.

⁸⁰ Po slovensky: ľudskej prirodzenosti, resp. človečenstva.

⁸¹ Po slovensky: ľudskej prirodzenosti, resp. človečenstva.

⁸² Ctirad Václav Pospíšil, „Struktura Bonaventurovy soteriologie,“ *Studia Theologica* I, č. 1 (1999): 41.

⁸³ Po slovensky: ľudskej prirodzenosti.

přirozenosti,⁸⁴ ale ještě aktuálně nepůsobí v ostatních lidech, kteří potřebují být zachráněni [...]. Jedná se tedy o [...] Boží dar lidstvu.“⁸⁵

c) „[...] lze už na všeobecně lidské [...] rovině postihnout autentické lidství⁸⁶ v jeho základní úrovni, je [...] stejně tak patrné, že lidství,⁸⁷ ponechané v imanentní uzavřenosti, [...]“⁸⁸

d) „Dříve než zná lidstvo⁸⁹ náboženství [...]“⁹⁰

V druhom texte sa dvakrát uvádza spojenie „lidské přirozenosti“⁹¹ Ježíše z Nazareta“.⁹² V prípade používania tejto formulácie v teologických textoch v českém jazyku nedochádza k prekladu do slovenčiny slovom „ľudstvo“.

ZÁVER

Spojenie „ľudská prirodzenosť“, resp. „človečenstvo“ má v kristológii principiálny význam. Preto je potrebné upozorniť na viaceré nepresné preklady alebo formulácie tohto termínu.

Dôvodom prekladu latinského slova „humanitas“, talianskeho: „umanità“, anglického „humanity“ a ďalších podobne znejúcich najmä v románskych jazykoch do slovenského jazyka ako „ľudskosť“ je zrejme podobnosť medzi slovami „ľudskosť“ a „ľudská prirodzenosť“ v týchto jazykoch.

V prípade prekladu českého slova „lidství“ ako „ľudstvo“ do slovenského jazyka je to asi podobné znenie oboch výrazov, hoci majú odlišný význam.

Skúsenosť z uplynulých troch desaťročí ukazuje, že príčinou nesprávnej terminológie môže byť aj absolvovanie základného štúdia teológie

⁸⁴ Po slovensky: ľudskej prirodzenosti.

⁸⁵ Po slovensky: ľudstvu; Pospíšil, „Struktura Bonaventurovy soteriologie,“ 49.

⁸⁶ Po slovensky: ľudskú prirodzenosť, resp. človečenstvo.

⁸⁷ Po slovensky: ľudská prirodzenosť, resp. človečenstvo.

⁸⁸ Lucie Kolářová, „Náboženství na antropologickém pozadí E. Schillebeeckxe. Člověk jako homo religiosus,“ *Studia Theologica* 16, č. 1 (2014): 161.

⁸⁹ Po slovensky: ľudstvo.

⁹⁰ Tamtiež, s. 164.

⁹¹ Po slovensky: ľudskej prirodzenosti.

⁹² Pospíšil, „Struktura Bonaventurovy soteriologie,“ 49.

v zahraničí, v dôsledku čoho poslucháč neovláda presne celú teologickú terminológiu v slovenčine. V tomto smere majú istú výhodu tí, ktorí išli študovať do zahraničia až po absolvovaní magisterského stupňa na Slovensku. Nie je to však veľký problém. Dá sa veľmi rýchlo odstrániť naštudovaním terminológie v slovenčine, v ktorej je k dispozícii príslušná literatúra.

Spomenuté príklady sú len malou ilustráciou problému, ktorý sa v poslednom období dosť často vyskytuje v článkoch a dokumentoch, zaoberajúcich sa kristológiou. Poukazujú na veľký význam presnej terminológie, ktorá je ako kľúč, ktorý otvára dvere poznania, lebo stojí na začiatku správneho poznania obsahu danej témy. Zároveň ukazujú, ako nesprávny výraz zmení chápanie obsahu tejto časti dogmatickej teológie. Preto treba upozorniť na túto chybu, aby sa podľa možnosti neopakovala, resp. čím viac zredukovala.

Suggestions for Refining Theological Terminology in Slovak. Part IV

Keywords: Suggestions; Refinement; Christological Terminology; Humanity; Human Race; Human Nature; Humankind; Slovak; Catholic Doctrine; Dogmatic Theology

Abstract: The fourth part of the “Suggestions for Refining Theological Terminology in Slovak” project deals with the incorrect wording and translation of the terms ‘*tudskosť*’ (humanity – virtue) and ‘*tudstvo*’ (human race) in Slovak. It presents several examples from theological literature in which both incorrect terms are given. It points out their correct wording on the basis of official texts of the Catholic Church in Christology. It also looks for the causes of this phenomenon. One of them is the basic study of Christology abroad and the publication of theological articles or the translation of documents of the Catholic Church in Slovak, despite the fact that they did not master the terminology in the field of dogmatic theology in Slovak after returning from their studies. The second one is the similarity of the words ‘*humanitas*’ and ‘*natúra humána*’ in Latin and other languages, especially Romance languages, but also in Czech. Finally, it adds that the use of incorrect terms causes a distorted, even erroneous, phrasing of the text about the person of Jesus Christ. This unwanted phenomenon can be prevented by studying the available theological literature in Slovak.

prof. ThDr. Jozef Krupa, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave
Rímskokatolícka cyrilometodská fakulta
Kapitulská 26
814 58 Bratislava
krupa1@uniba.sk